

FİDANCILIK TEKNİĞİ

DERS 7: FİDAN ÜRETİM TEKNİKLERİ (Anaç üretimi)

Öğr.Gör.Hande ASLAN

ANAÇ YETİŐTİRME

Anaç kullanmayı gerektiren sebepleri Őöyle sıralayabiliriz:

1. Meyve ağaçlarının kendileri için uygun olmayan iklim ve toprak şartlarında yetiŐtirilmek istenmesi
2. Ağaçlarda gelişmenin kontrol altına alınmak istenmesi
3. Gençlik kısırlığı süresinin kısaltılmak istenmesi
4. Meyve kalitesinin artırılması
5. Hastalık ve zararlıların kötü etkilerini önlemek

Ağaçlarda gelişmenin kısıtlanması yani küçük taçlı ağaçlar elde etme amacına yönelik bodur anaçlar kullanılmaktadır. Bu gibi anaçlar aynı zamanda ağaçlarda gençlik kısırlığı döneminin kısaltılmasında olumlu etki eder. Yani bazı anaçlar üzerine aşılı ağaçların verime yatma süresini kısaltır.

ANAÇ ÇEŞİTLERİ

1. Tohum anaçları
2. Klon anaçları

1. TOHUM ANAÇLARI

Tohum anaçları: Bu anaçlar tohum ile üretilir. Üretiminde yabancı türlerin tohumları kullanılabileceği gibi kültür çeşitlerinin tohumları da kullanılır.

-Yabancı çeşitleri tohumlarından elde edilen anaçlara **çöğür**

-Kültür çeşitlerinin tohumlarından elde edilen anaçlara ise **yoz** adı verilir.

Çöğür ve yozlar aynı ağacın tohumundan elde edilmiş olsalar bile yabancı döllenen dolay ne birbirlerine ne ana bitkiye ne de tozlayıcı bitkiye benzer. Bu farklılıklar bu anaçlarla aşılınmış çeşitlerle kurulan bahçelerde rahatlıkla görülür, bu yüzden yabani tohum anaçlarıyla örnek bir bahçe kurma imkânı yoktur.

2. KLON ANAÇLARI

Klon anaçları: Çelik, daldırma, kök veya dip sürgünü ve doku kültürü gibi vejetatif yöntemlerle üretilen anaçlardır. Bu anaçların morfolojik, fizyolojik, kimyasal ve kalıtsal özellikleri bakımından hem birbirlerine hem de alındıkları ana bitkiye benzer.

Klon; tek bir meyve ağacından vejetatif olarak üretilmiş, genotip ve fenotip özellikleri aynı olan bireylerin oluşturduğu ve bu özellikleri yetkili kuruluşlarca tescil edilmiş bulunan topluluklardır. Bu bitki topluluklarının klon olarak vasıflandırılabilmesi için yetkili kuruluşlar tarafından mutlaka tescil edilmesi gerekir.

Klon anaçları ile kalem ve anaç standardizasyonu sağlanmış olur. Bu da örnek bahçe kurma imkânı sağlar.

ANAÇ ÜRETİMİ

TOHUM ANAÇLARININ ÜRETİMİ

Tohumlar nereden temin edilir?

Üretim amacı ile kullanılacak tohumlar çeşitli kaynaklardan sağlanabilir. Fidan üreticileri ihtiyaçları olan tohumu ya bizzat kendi fidanlığındaki tohum anaç damızlığından veya tohumculukla uğraşan kişi veya kuruluşlardan sağlar.

Tohum alınırken dikkat edilmesi gereken durumlar şunlardır:

1. Kuvvetli gelişen bitkilerden tohum alınmalıdır. Zayıf ağaçların tohumlarında yeterli derecede besin maddesi birikmediğinden bunların çimlenme oranları düşük olur.
2. Tohumlar hangi bölgede yetişecek ise o bölgede bulunan ağaçların tohumlarından alınmalıdır.
3. Tohum alınacak ağaçlar tam olgunluğa eriştikleri çeşide özgü renk, irilik vb. özellikleri kazandıkları zaman alınmalıdır.
4. Hastaliksız olmalı, böcek ve mantar hastalıkların izlerini taşımamalıdır.
5. Taze olmalıdır.

TOHUM ANAÇLARININ ÜRETİM İŞLEMLERİ

1. Tohumlar ya tohum tavalarına ya da doğrudan doğruya aşı parsellerine ekilir. Doğrudan doğruya aşı ve terbiye parsellerine ekim, genelde çimlenme açısından problem çıkarmayan ve çok hızlı büyüme özelliğine sahip olan türlerde uygulanır.
2. Tohum tavaları 7-20 günde bir sulanmalı, azotlu gübreleme yapılmalı ve özellikle yabancı ot mücadelesi geciktirilmemelidir.
3. Uygun çevre koşullarında kurulmuş fidanlıklarda iyi bir bakım uygulanmış çöğürler çimlendikleri yılın büyüme döneminde gelişmelerini tamamlayarak o mevsim sonunda aşı ve terbiye parsellerinde şaşırtılacak duruma gelir.

TOHUM ANAÇLARININ ÜRETİM İŞLEMLERİ

4. Normal şekilde gelişmiş çöğürler, sonbaharda yaprak dökümünü takiben, gelişmenin durduğu dönemden itibaren sökülmeğe başlanır. Söküm işi erken ilkbaharda vejetasyon başlamadan önde bitirilmelidir. Söküm esnasında havanın rüzgârsız, yağmursuz ve toprağın tavında olması istenir.
5. Anaçlar sonbaharda yaprak dökümünü takiben veya hasattan sonra aşu ve terbiye parsellerine şaşırılıncağa kadar hendeklemeye tabi tutulur.

Hendekleme nedir? Nasıl yapılır?

Bu iş için anaçlar, kum veya kumlu topraktan oluşan hendekleme havuzlarında doğu batı yönünde açılacak hendeklere demet yapılmadan yan yana hendeklenir.

Hendeklemede anaçların 5-10 cm'lik kısımları dışarıda bırakılır. Hendekleme sırasında tür ve çeşit karışımına izin verilmemelidir.

6. Kış aylarında, hendeklenmiş olan anaçlar, elden geçilerek tuvalet budaması denilen işleme tabi tutulur.

Tuvalet budaması nedir? Nasıl yapılır?

- *Tuvalet budaması anaçların hasattan sonra elden geçirilerek fazla ve yaralı köklerin kesilmesi, üst tarafta tepesinin uygun bir yükseklikten budanması ve eğer var ise yan dalların dipten çıkarılması şeklinde uygulanan bir işlemdir.*
- Anaçların hem kolay dikilmesi hem de özellikle kazık köklü türlerde saçak köklerin oluşmasına yardımcı olmak ve aynı zamanda tutma oranını artırmak için tuvalet işleminin mutlaka yapılması gerekir.
- Bu amaçla kazık kök, boyun noktasından itibaren 8-10 cm aşağıdan, yan kökler de 3-4 cm uzunluğunda makasla kesilir. Yaralı kökler yara üzerinden, hiç işe yaramayan kökler ise dipten kesilir.

7. Tuvalet budaması bitirilen generatif anaçlar, gelişme durumlarına ve gövde kalınlıklarına göre I. , II. , III. boy olmak üzere üç boya ayrılır.

- Kök boğazının 7-10 cm yukarisından ölçülen anaçlardan gövde kalınlığı 8-12 mm olanlar I. Boy

- 5-8 mm arasında olanlar II. boy

- Çapları 5 mm'den az olan zayıf anaçlar ise III. boy olarak ayrılır. III. Boy anaçlar ya imha edilir ya da uygun bir yere şaşırtılarak bir yıl daha gelişmeleri sağlanır.

8. Hendekleme yerlerinde sulanan çöğürler ilkbaharda aşu parseline şaşırılır. Aynı çeşitler aynı büyüklük ve kalınlıkta olan çöğürler beraber dikilir. Böylelikle parseldeki çöğürler aynı zamanda aşuya gelirler. Bu da yetiştiricilik açısından kolaylık sağlar.
9. Aşu parselinde bitkileri, biran evvel aşu kalınlığına getirmek için sulama büyük önem arz eder. Sulamayı aksatmamak ve bitkiyi su stresine sokmamak gerekmektedir.
10. Çöğürlerde görülen veya görölmesi mümkün hastalık ve zararlara karşı da gerekli mücadele yapılmalıdır.

ANAÇ ÜRETİMİ

KLON ANAÇLARININ ÜRETİMİ

- Vejetatif üretim yöntemlerinden daldırma ile elde edilen klon anaçları sonbaharda yaprak dökümünü takiben veya hasattan sonra aşu ve terbiye parsellerine şaşirtılıncaya kadar hendeklemeye tabi tutulur.
- Kış aylarında, hendeklenmiş olan anaçlar, elden geçilerek tuvalet budaması denilen işleme tabi tutulur.
- Tuvalet budaması bitirilen generatif anaçlar, gelişme durumlarına ve gövde kalınlıklarına göre I. , II. , III. boy olmak üzere üç boya ayrılır.
- Tohum anaçlarına uygulanan işlemler aynen klon anaçlarına da uygulanır. (Tek fark üretim tekniğindeki farklılıktır)

Çöğür veya klon anaçlara aşu parsellerinde uygulanan işlemler

1. Fidanlıklarda aşu yapmadan önce çöğürler 3-4 gün öncesi bolca sulanmalıdır. Bu çöğürün aşu için iyi kabuk vermesini sağlar.
2. Yine kalem alacağımız bitkilerde bir hafta öncesi bolca sulanmalıdır. Bu da kalemin iyi kabuk (göz) vermesini sağlayacaktır.
3. Aşılama işlemleri bittikten sonra sulama, çapalama ve mücadele işlemlerine devam edilmelidir.

4. Aşı parsellerinde salma sulama birinci tercih olmalıdır. Yağmurlama sulamalardan mümkün mertebe kaçınılmalıdır.

5. Kış sonunda veya erken ilkbaharda aşı yerinin hemen üzerinden ters istikamette meyilli olarak çöğür kısmı kesilir ve aşı bağı çözülür veya aşı bıçağı ile kesilir.

6. Bitkilerde faaliyet başlayınca gözler patlar ve sürmeye başlar. Bu sürmeyle beraber çöğür üzerinde de filizler çıkmaya başlar. Bu filizleri kopartıp atmak gerekir.

7. Bu arada aşılı fidanın daha iyi gelişebilmesi için sulama, çapalama ve mücadele işlemlerine devam edilmesi gerekmektedir.

AŞI İLE ÜRETİM

AŞı ile üretim; üretilmesi istenen bitkinin bir parçasını, kökünden faydalanmak istenen başka bir bitkiyle kaynaştırarak tek bir bitki olarak yetiŐtirme tekniğidir.

Bitkinin toprak üstü kısmını yani gövde ve dalları oluşturmak üzere asıl üretilmesini istenen bitkiden alınan kısma kalem veya göz denir. **Kalem**, üzerinde birkaç uyur göz bulunan bitki parçası, **göz** ise bir tek göz ve sürgünden alınan üretken bir parçadır.

Yeni bitkinin kök kısmını oluşturacak olan aŐının yapıldığı kısma ise **anaç** denir.

Böylece anaç veya kalem anaçla birleştirildiğinde anaç kökü oluştururken, kalem veya göz de sürerek yeni bitkinin gövde ve dallarını oluşturur.

Bunun sonucunda kök anacın, aşı kalemi ise kalem alınan bitkinin genotipine benzer. Ancak kalem üzerinde anacın etkileri olduğu gibi, kaleminde anaç üzerinde büyüme, soğuğa dayanma gibi etkileri söz konusu olmaktadır.

AŞI İLE ÜRETİM NEDEN TERCİH EDİLİR?

1. Bazı odunsu süs bitkileri yeteri kadar köklenemedikleri için bunlar çoğunlukla aşı ile üretilir. AŞı ile üretim, gymnospermlerden Conifer sınıfına giren türlerde sıklıkla uygulanır.
2. Bazı bitki türlerinde bireyler erkek veya diŐi ayrı ayrı yani dioik olur. Böyle bir bitki bir yerde tek bulunması halinde erkek veya diŐidir. Hangisi olursa olsun bu bitki bu durumda çiçek açmaz ve bu bitkiden tohum elde edilmez. Bu gibi bitkilerde aşı ile üretim tercih edilir.
3. Çelikle üretilen ve iyi köklenme yapmayan bitkilerde de aşı ile üretim tercih edilir.

4. Tür ve çeşide uygun fidan üretimi yapmak
5. Başka ve kolay metotlarla çoğaltılamayan çeşitlerin ortadan kalkmasına engel olmak ve bitkinin neslini devam ettirmek
6. Büyük ağaçların mevcut olan çeşitlerini değiştirmek
7. İslah çalışmalarında belirli özellikleri için seçilen çöğürlerin büyümelerini hızlandırmak
8. Ağaçların zarar gören kısımlarının yenilemek
9. Virüs hastalıklarının incelenmesi
10. Bazı anaçların üstün özelliklerinden (bodur anaçlar gibi) yararlanılması

AŞI ÇEŞİTLERİ

Göz aŐıları ve kalem aŐıları olmak üzere ikiye ayrılır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Genç, M. 2012. Süs Bitkisi Yetiştiriciliği (Temel retme Teknikleri), Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, Yayın no:55, Isparta.
- rge, Suad, 1992. Ağaç ve Süs Bitkileri Fidanlık ve Yetiştirme Tekniği, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 3676, İstanbul.
- Anonim, 2009. Fidan retimi, Milli Eğitim Bakanlığı ve evre ve Orman Bakanlığı Modülü, Ankara.
- Anonim, 2007. Aşıyla retim, Milli Eğitim Bakanlığı MEGEP Modülü, Ankara.
- Anonim, 2007. Çelikle retim, Milli Eğitim Bakanlığı MEGEP Modülü, Ankara.
- Anonim, 2011. Fidanlık işletmesinin Kuruluşu Hazırlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Modülü, Ankara.
- Anonim, 2013. Fidanlık Kuruluş Planı, Milli Eğitim Bakanlığı Modülü, Ankara.
- Yetgin, M.A. 2010. Meyve Ağaçlarının Aşılanması. Samsun Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, Samsun.